

بسمه تعالی

و بشر الصابرين. الذين اذا اصابتهم مصيبة قالوا انا لله و انا اليه راجعون

مریم میرزاخانی، ستاره درخشان سپهر علمی ایران و جهان، پس از مبارزه‌ای طولانی با بیماری سرطان، در ۲۴ تیر ۱۳۹۶ و در ۴۰ سالگی خانواده، دوستان، جامعه ریاضی و این دار فانی را ترک کرد. بهت، حسرت، تاسف، اندوه، و سوگواری همه ما در فقدان این دوست عزیز و شخصیت بزرگ علمی در قالب کلمات نمی‌گنجد.

با خاموش شدن زودهنگام شمع وجود این دانشمند بزرگ ایرانی، جامعه جهانی شخصیتی الهام‌بخش را از دست داد. انسان با اراده‌ای که در دوران دشوار جنگ تحمیلی تحصیلات خود را آغاز کرد، کاستی‌های فضای جوان علمی کشور را با تلاش و کوشش پشت سر گذاشت و با باوری قوی، روحیه‌ای استوار، استعدادی بی‌نظیر و تلاشی مثال‌زدنی بر قله‌های علمی جهان ایستاد. شخصیت استواری که برخی از تاثیرگذارترین کارهای پژوهشی او در زمانی شکل گرفت که با سرطان مبارزه می‌کرد. انسانی که کنار فعالیت علمی در بالاترین سطح ممکن، مسوولیت‌های سنگین زندگی به عنوان یک همسر و یک مادر را نیز بر عهده گرفته بود، در عرصه‌های اجتماعی فعال بود و از ذوق و هنر و ادبیات و تاریخ و ... بهره داشت.

مریم میرزاخانی به تاریخ ۱۳ اردیبهشت سال ۱۳۵۶ چشم به این جهان گشود، و هنگامی که سال‌های آخر دبیرستان را در مدرسه فرزندگان تهران می‌گذراند، یعنی در سال‌های ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴، مدال طلای المپیاد ریاضی جهانی را کسب کرد. او اولین دانش‌آموز ایرانی بود که دو بار مدال طلای این مسابقات را دریافت کرد، اولین دختر ایرانی بود که ایران را در این مسابقات نمایندگی کرد، اولین ایرانی بود که نمره کامل المپیاد جهانی ریاضی را کسب کرد و بسیاری از اولین‌های دیگر. او دوران کارشناسی را در فاصله سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۸ در دانشکده ریاضی دانشگاه صنعتی شریف گذراند، در دورانی طلایی که تعداد قابل توجهی از بهترین استعدادها کشور در این دانشکده گرد هم آمده بودند و هم‌افزایی آنها چاره بسیاری از کمبودها شده بود. درخشش او در سال ۱۳۷۶ با کسب رتبه اول مسابقات ریاضی دانشجویی کشور در اهواز ادامه یافت، در سفری که تصادف دلخراش اتوبوس دانشجویان دانشگاه شریف منجر به از دست رفتن هفت نفر از دوستان و همسفران او شد.

پس از اتمام دوره کارشناسی، مریم میرزاخانی برای دوره دکتری راهی دانشگاه هاروارد شد. رساله دکتری او که در سال ۱۳۸۲ تحت سرپرستی کرتیس مک‌مالن (از برندگان جایزه فیلدن) به انجام رسید، هندسه هذلولوی رویه‌های ریمانی را به هندسه جبری شمارشی پیوند می‌دهد. دستاوردهای این رساله که در دهه‌های قبل و بعد از خود کم‌نظیر است، علاوه بر ارائه رهیافت‌هایی جدید به برخی از مهم‌ترین دستاوردهای ریاضیات اواخر قرن بیستم، رویکردی جدید به مطالعه فضای پرمایش رویه‌های ریمانی را در خود دارد که از حیث زیبایی و کارآمدی شگفت‌انگیز است. او با مطالعه حجم فضای پرمایش رویه‌های ریمانی مرزدار، نتایج متعددی را به دست آورد که از میان آنها می‌توان به اثباتی جدید از حدس ویتن (قضیه کونتسویچ) و اثبات قضیه اعداد اول برای ژئودزیک‌های بسته ساده روی رویه‌های هذلولوی اشاره کرد.

او پس از فارغ‌التحصیلی از دانشگاه هاروارد، فعالیت‌های علمی خود را در دانشگاه پرینستون به عنوان عضو هیات علمی ادامه داد و پس از چند سال به عنوان استاد به هیات علمی دانشگاه استنفورد پیوست. پژوهش‌های مهم او بر هندسه

هذلولوی، نظریه تاشمولر، نظریه ارگودیک و هندسه همتافته در سال‌های بعد هم نتایج درخشان و تاثیرگذاری در ریاضیات داشت. قضایای عمیق و پرکاربرد راتنر در نظریه ارگودیک که به مطالعه دسته‌ای از شارش‌ها روی فضاها همگن می‌پردازند، در پژوهش‌های مریم میرزاخانی و همکاران او به فضاها ناهمگن توسعه داده می‌شود و به ریاضیدان‌ها اجازه می‌دهد که ابزارهای قدرتمندی که تا چندی پیش تنها برای بررسی فضاها همگن قابل استفاده بودند را، در افق بسیار وسیع‌تری به کار گیرند. مریم میرزاخانی در سال ۲۰۱۴ یکی از چهار برنده نشان فیلدز بود، نشانی که هر چهار سال یک‌بار به افرادی اهدا می‌گردد که پژوهش‌های آنها به تحولات مهمی در ریاضیات منجر شده است. کمیته جایزه فیلدز در بیانیه خود به مناسبت این انتخاب، از پژوهش‌های او بر «دینامیک و هندسه رویه‌های ریمانی و فضای پرمایش آنها» تقدیر کرده است. در تاریخ هشتاد ساله و در میان ۵۶ برنده نشان فیلدز، که مهم‌ترین جایزه در ریاضیات تلقی می‌گردد، او اولین ریاضیدان زنی بود که به این افتخار نایل گردید، و البته اولین ایرانی که موفق شد در این جایگاه قرار گیرد. مریم میرزاخانی، علاوه بر نشان فیلدز، جوایز علمی متعددی را در عمر کوتاه ولی پرفروغ علمی خود به دست آورد. از جمله او برنده فلوشیپ جوان دانشگاه هاروارد در سال ۲۰۰۳، دریافت‌کننده فلوشیپ بنیاد ریاضیات کلی در سال ۲۰۰۴، برنده جایزه بلومنتال انجمن ریاضی آمریکا در سال ۲۰۰۹، سخنران مدعو کنگره بین‌المللی ریاضیدانان در سال ۲۰۱۰، برنده جایزه ستر انجمن ریاضی آمریکا در سال ۲۰۱۳، برنده جایزه پژوهشی بنیاد ریاضی کلی در سال ۲۰۱۴، سخنران اصلی در کنگره بین‌المللی ریاضیدانان در سال ۲۰۱۴، عضو وابسته فرهنگستان علوم فرانسه از سال ۲۰۱۵، عضو انجمن فلسفی آمریکا از سال ۲۰۱۵، عضو فرهنگستان ملی علوم آمریکا از سال ۲۰۱۶ و عضو فرهنگستان علم و هنر آمریکا از سال ۲۰۱۷ بود.

مریم میرزاخانی متواضعانه از قرارگرفتن در معرض توجه رسانه‌ها پرهیز داشت و هرچند تاثیرات علمی و اجتماعی دستاوردهای او به گونه‌ای بود که شاید بیش از هر دانشمند معاصر دیگری (در سطح جهان) در مرکز توجهات قرار گرفت. حضور و تمرکزش را به جوامع علمی طراز بالا محدود کرده بود، و شاید رسانه را محمل مناسبی برای طرح و سخنش دستاوردهای علمی نمی‌دید. دوستان و همکاران نزدیکش هم که از مدت‌ها پیش از خبر ناگوار بیماری سرطان مطلع شده بودند، به تاسی از او از نشر این خبر پرهیز کردند. این روزها با گذری به شبکه‌های اجتماعی می‌توان دریافت که خبر از دست دادن او، و تعدد جهات تاثیرانگیز این داستان غم‌انگیز، نه تنها برای ما که ایرانی هستیم و او را افتخار کشور خود می‌دانیم، که برای جامعه‌ای به مراتب بزرگ‌تر در سطح جهان، خبری است سرشار از اندوه که قلب‌ها را متاثر کرده است. با چشم فروبستن مریم میرزاخانی از این دنیا، ایران یکی از شخصیت‌های تاریخی علم خود را از دست داد.

پژوهشگاه دانش‌های بنیادی، این ضایعه و فقدان بزرگ را تسلیت عرض می‌کند، پیش و بیش از هرکس دیگری به پدر و مادر، همسر و دخترش و همه خانواده او که در درخشش این ستاره پرنور در آسمان ایران و جهان نقش مهمی ایفا کردند و امروز قلب‌های همه ما از تصور سوز سینه‌شان فسرده و اندوهگین می‌شود. با سینه‌هایی مالا مال از اندوه در این غم بزرگ، برای همه آنها آرزوی تسلی خاطر و بردباری داریم. همچنین، به جامعه ریاضی و علمی کشور از دست دادن این دانشمند بزرگ که درنگی کوتاه و تالوئی ماندگار داشت را تسلیت می‌گوییم.

از شمار دو چشم یک تن کم وز شمار خرد هزاران بیش